

УДК 342.72/73

В. Г. Лукашевич

доктор юридичних наук, доцент

Н. В. Колібаба

Класичний приватний університет

СТАТУС РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Статтю присвячено дослідженню визначення статусу рішень ЄС з прав людини та Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини як джерела права в судовій практиці та в законодавчій практиці України.

Ключові слова: *Європейський суд, Європейська конвенція, судова практика, джерело права, Європейський Союз.*

I. Вступ

Проблема формування джерел законодавства в національній правовій системі є однією з нагальних і дискусійних у юридичній науці. Питання про те, що слід вважати джерелом права, який вигляд повинна мати ієрархічна структура джерел права, мають важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення, оскільки виступають певним орієнтиром для суб'єктів правозастосування у правовій системі загалом.

Стан наукової розробки цієї тематики полягає в тому, що суттєве місце в юридичній науці посідають дослідження, присвячені загальним положенням прецедентного права. Варті уваги праці Х. Бехруза, Р. Давіда, Х. Кетца, С. Маркіна, К. Осакве, П. Рабиновича, К. Цвайггета та ін. Питанням адаптації, уніфікації, систематизації та гармонізації законодавства присвячено праці О. Буткевича, С. Головатого, К. Ісмайлова, М. Козюбри, В. Кононенка, Ю. Кузнєцова, В. Назарова, В. Малярєнка, В. Підгородинського, А. Селіванова, О. Соловійова, Ю. Хім'яка, С. Шевчука та ін. Однак проблеми визнання практики Європейського суду з прав людини джерелом кримінального процесуального права залишаються недостатньо дослідженими в юридичній науці.

II. Постановка завдання

Мета статті – проаналізувати питання щодо застосування Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини та рішень Європейського суду з прав людини як джерела права в судовій та законодавчій практиці України.

III. Результати

Проблема джерел права, як відомо, не належить до числа обділених увагою в українській юридичній науці. Крім того, її неодноразово й небезуспішно обговорювали

представники як загальнотеоретичного, так і галузевого правознавства. Проте більшість вітчизняних авторів у висвітленні джерел сучасного українського права обмежуються здебільшого характеристикою (як правило, досить стислою, оскільки монографічних досліджень, присвячених цій проблемі, на пострадянському просторі після відомої книги С. Л. Зівса "Источники права", опублікованої на початку 80-х рр. XX ст., не проводилось) традиційних джерел права – правового звичаю, судового прецеденту, нормативного договору та нормативного акта, наголошуючи при цьому, що останній є домінуючим джерелом сучасного права України (або навіть усіх правових систем світу) [6].

Чинність Закону України "Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини" (2006 р.), ст. 17 якого встановила, що суди України застосовують при вирішенні справ Конвенцію і практику цього Суду як джерело права, підвищила актуальність питання про статус рішень цього Суду для національної правової системи [5, с. 5–28].

До того ж актуальність проблеми, що досліджується в межах цієї статті, підтверджується ще й тим, що у 2012 р. набрав чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс (КПК) України [7].

На наш погляд, на момент уведення в дію Закону України "Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини", ця норма Закону (ст. 19) породила й залишає невирішеною дотепер низку правових колізій. Так, чи означає це те, що з 2006 р. увесь масив рішень Європейського суду з прав людини набув якості обов'язкового джерела права в Україні, а судові органи відтоді зобов'язані застосовувати й тлумачити Конвенцію лише так, як це робить Європейський суд з прав людини в аналогічних справах та про яку практику йдеться – лише

про ту, що стосується України, чи всю практику Європейського суду з прав людини, а також про прецедентну (власне рішення у справах) чи усю практику (до якої належать адміністративні та процесуальні рішення)? Водночас ч. 5 ст. 9 КПК України зазначає, що кримінальне процесуальне законодавство України затосується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

У такому випадку слід звернути увагу на різноманітні погляди, які існують нині в юридичній науці з приводу цієї проблематики. Так, на думку К. В. Андріанова, рішення Суду, у тому числі у справах, у яких держава виступає відповідачем, однозначно не є обов'язковими для національних правозастосовних органів – безпосередньо в силу норм Конвенції як норм міжнародного права.

IV. Висновки

Резюмуючи, можна сформулювати такий висновок: а) практику Європейського суду з прав людини слід розглядати як джерело кримінального процесуального права України. У системі джерел кримінального процесуального права це джерело права за юридичною силою слід розмістити одразу після міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України; б) втілення практики Європейського суду з прав людини у кримінальне провадження дасть змогу посилити вже сформований механізм захисту прав та охоронюваних законом інтересів європейськими стандартами; в) визнання практики Європейського суду з прав людини джерелом права є невідворотним процесом адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу у вигляді видання законодавчих нормативних актів, які ґрунтувалися б на відповідних нормах права Європейського Союзу; г) підтримуємо думку О. В. Соловійова з приводу того, що надзвичайно актуальним завданням слід вважати розроблення та прийняття Пленумом Верховного Суду України відповідної постанови, яка була би присвячена проблематиці застосування та врахування рішень Суду в національному, у тому числі й у кримінальному процесуальному праві. У такому правозастосовному акті слід сформулювати своєрідний національний стандарт усунутої практики Європейського суду з прав людини, застосування якої забезпечувати-

меться процесуальними повноваженнями та авторитетом вищого українського суду. А це опосередковано сприятиме виконанню Україною її міжнародних зобов'язань за Конвенцією про захист прав і основних свобод людини та зменшуватиме вірогідність визнання рішень національних судів такими, що порушують ці міжнародні зобов'язання.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v1427600-03>.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. (зі змінами і допов.) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 88.
4. Рішення Конституційного суду України у справі № 1-23/2001 (справа про заощадження громадян) від 10.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-01>.
5. Буткевич О. В. Рішення Європейського суду з прав людини в українській правозастосовній практиці / О. В. Буткевич // Європейський суд з прав людини. Судова практика / за заг. ред. В. Г. Буткевича. – Київ: Ред. журн. ЮРИДИЧНИЙ ЧАСОПИС НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, № 2, 2013 78 "Право України", 2011. – Дод. до журн. "Право України". Вип. 1. – Ч. 3: Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань: у 3 ч. – 2011. – С. 5–28.
6. Кононенко В. П. Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / В. П. Кононенко; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – 19 с.
7. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2015.

Лукашевич В. Г., Колибаба Н. В. Статус решений Европейского суда по правам человека и Европейской конвенции по защите прав и основоположных свобод человека для национальной правовой системы

Статья посвящена исследованию определения статуса решений ЕС по правам человека и Европейской конвенции по защите прав и основоположных свобод человека как источника права в судебной и законодательной практике Украины.

Ключевые слова: Европейский суд, Европейская конвенция, судебная практика, источник права, Европейский Союз.

Lukashevich V., Kolibaba N. The Status of Decisions of the European Court of Human Rights and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms for National Legal Systems

The article investigates EU decisions determine the status of Human Rights and the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, as a source of law in jurisprudence and legal practice in Ukraine.

State of scientific research on this subject is that significant place occupied in legal science studies that focus on the general provisions of case law.

Problem sources of law, as we know, is not among the deprived of attention in the national legal science. In addition, it has repeatedly and unsuccessfully representatives discussed general theoretical as well as sectoral law. European Court of Human Rights should be seen as a source of criminal procedural law of Ukraine. In the system of sources of criminal procedural law is the source of law for legal force should be placed immediately after the international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine. Recognition of the European Court of Human Rights is the source of law inevitable process of adaptation of national legislation of Ukraine to the European Union.

Key words: *European Court of Justice, the European Convention, the ship practice, the source of law, the European Union.*